

Mihaela-Mariana Morcov

NOI OBSERVAȚII REFERITOARE LA ETIMOLOGIA VERBULUI *A ÎNTREMA*

Întrucât nu există un consens în ceea ce privește etimologia lui *a întrema*, ne propunem să reluăm discuția asupra originii acestui cuvânt, urmărind, prin intermediul exemplurilor din româna scrisă, evoluția sa formală și semantică în diverse perioade ale limbii române. Pentru a descoperi elementele de continuitate din istoria cuvântului în discuție, vom analiza și alte lexeme care, după părerea noastră, nu reprezintă vocabule diferite, ci variante fonetice ale cuvântului în discuție.

În continuare, vom prezenta pe scurt ipotezele care au fost formulate în legătură cu originea cuvântului. Această prezentare va fi însoțită de un comentariu menit să examineze soliditatea argumentelor și a soluțiilor etimologice propuse.

I. IPOTEZA UNUI CUVÂNT SIGUR SAU PROBABIL AUTOHTON (PREROMAN), FĂRĂ CORESPONDENT ÎN ALBANEZĂ

Această idee a fost susținută de I. I. Russu (Russu 1981: 116–117). Explicația a fost acceptată de H. Mihăescu (Mihăescu 1993: 317). *A întrema* nu este menționat însă de Gr. Brâncuș (1983) ca element ilustrativ pentru lexicul de substrat. Caracterul incert al ipotezei rezultă pe de o parte din faptul că un cuvânt înrudit nu a fost înregistrat în albaneză și, pe de altă parte, din eventualitatea, admisă de însuși I. I. Russu, ca verbul *a întrema* să fi fost moștenit din latină (Brâncuș 1983: 241).

II. CUVÂNT MOȘTENIT DIN LATINĂ (LAT. *INTRA* + *ANIMARE*)

Potrivit opiniei lui George Giuglea (1988: 312), în trecerea de la latină la română, cuvântul latinesc rezultat prin sudarea prepoziției *intra* și a verbului *animare* ar fi suferit următoarele transformări: *într-înema* > *întrerma* > *întrema*. Argumentația referitoare la evoluția formală a cuvântului nu conține și referiri la variantele fonetice intermediare, *întrarma* și *întrârma*. În schimb, varianta a *întrerma*, care în opinia lui G. Giuglea precedă apariția lui *a întrema*, nu este atestată. Deci dacă acceptăm că *a întrarma* și *a întrârma* marchează evoluția cuvântului și sunt, după cum arată cel puțin atestările din DA (cf. DA II–I/F–I, s.v.

LR, LXVIII, nr. 2, p. 277–285, București, 2019

întrema 2), anterioare variantei din limba curentă, trebuie să-l explicăm pe *a întrema* printr-un alt etimon. Un alt contraargument are legătură cu faptul că nu găsim urme ale etimonului *intra-animare* nici în latina scrisă, nici în celelalte limbi romanice.

III. CUVÂNT MOȘTENIT DIN LATINĂ SAU DERIVAT PE TEREN ROMÂNESC DIN *TRAMĂ* (< LAT. *TRAMA*)

Etimonul îndepărtat pe care îl admit majoritatea lingviștilor este lat. *trama*. Diferă însă modalitatea de explicare a felului în care a apărut cuvântul. Lingviști ca H. Tiktin (TDRG², s.v. *întrema*) și A. de Cihac (CDED, s.v. *întrăm*) menționează lat. *trama*, fără să precizeze dacă etimonul direct al cuvântului este un derivat verbal creat în română de la continuatorul lat. *trama* sau dacă este un verb neatestat, format în latină de la *trama*, care s-a păstrat în română. În schimb, I.-A. Candrea, Ov. Densusianu (CDDE, s.v. *întrema*) și, într-o primă fază, și S. Pușcariu (PEW 1754 s.v. *tramă*) situează cuvântul *a întrema* în familia rom. *tramă*.

August Scriban (în SDLR, s.v. *intram*) și A. de Cihac (în CDED, s.v. *întrăm*) subliniază filiația lui *a întrema* față de *trama* în relație cu paralelismele existente, la nivelul modului de formare, dintre *a întrema* și *a destrăma*.

Tot în ceea ce privește structura cuvântului, există un indiciu indirect în favoarea etimonului *trama*. În *Palia de la Orăștie* este consemnată forma tare: *să mă intram* (Zamfir 2005: 315). Prezența unei forme tari justifică etimologia **intramare*, pentru că este mai frecvent ca un verb de conjugarea I, moștenit din latină (în acest caz, **intramare*), să se fi continuat printr-o formă tare decât printr-una slabă (cf. *ara*, *arăta*, *spăla*, dial. *lucra*).

După S. Pușcariu în „Etimologii și notițe lexicografice”, este mai puțin probabilă derivarea din lat. *trama* (Pușcariu 1920-1921: 235). Două sunt motivele pentru care lingvistul respinge această ipoteză: pe de o parte, rezultatul natural al evoluției semantice a unui derivat de la *trama* ar fi trebuit să fie accepția de „a băga intrigi”, ca în spaniolă, franceză sau italiană și nu sensul în discuție, pe de altă parte, *a întrama* nu este simetric opus lui *a destrăma*, așa cum se întâmplă în general în limba română cu perechile de derivate formate cu prefixele *în-* și *des-* (Pușcariu 1920-1921: 235, 236). Cele două verbe nu sunt simetric opuse întrucât, după S. Pușcariu, *a destrăma* nu cunoaște alte accepții în afară de „a scoate firele dintr-o țesătură, a se zdrențui” (Pușcariu 1920-1921: 235, 236.). În continuare, vom verifica această ipoteză prin intermediul datelor înregistrate în DLR. Pe lângă sensul „a destrăma”, în DLR sunt atestate și sensurile „a pierde sau a face să-și piardă puterea, rezistența”, „a (se) nimici, a (se) distruge”. Aceste înțelesuri sunt corelate atât cu procesul de prăbușire și anihilare a omului, cât și cu cel de distrugere a unei țări. În *Viețile Sfinților*, de exemplu, cuvântul este asociat cu acțiunea de distrugere a scheletului omenesc: „Fură frântă oasele cu leamne și destrămată încheieturile din ciolane” (Dosoștei, *Viețile Sfinților*, în DLR I/4,

D, Deja-Deținere, s.v. *destrăma* I.3.). Relația de antonimie dintre *a destrăma* și *a întrăma* este evidențiată prin confruntarea ultimului citat cu următorul exemplu, reprodus tot, în DA (DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 2) „Până la șapte ani... se întremez mădulările”.

În funcție de opoziția bazată pe sensurile „a întări” și „a slăbi (moral sau fizic) pe cineva”, se poate stabili o legătură între două citate preluate din limba veche: „Measeru-s eu și muncit de tirerețele mele și nu putuiu (m-am destrămat)” (Psalt. Șch., în DLR I/4, *D, Deja-Deținere*, s.v. *destrăma* I.3.); „Le ajută Domnul și-i întramă” (Dosoitei, *Ps.*, în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 2).

Pornind de la sensul legat de consolidarea sau de slăbirea unui popor sau a granițelor unui stat *a întrema* și *a destrăma* se opun la nivelul următoarelor contexte: „Hunii Thracia au prădat și împărăția tare au destrămat” (Cantemir, *Hron.*, în DLR I/4, *D, Deja-Deținere*, s.v. *întrema* I.3.); „Noroadele s-au învăroșit și s-au întremat” (Odobescu III, în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 2), „Întremându-se ca națiune și ca stat” (Odobescu III, în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 2).

Cu accepția „a șubrezi sănătatea”, *destrăma* este înregistrat într-un exemplu izolat și recent: „Măncarea de căpătat de la seminar îl destrămară și-l slăbiră” (DLR, I/4, *D, Deja-Deținere*, s.v. *destrăma* I.3.). Absența altor exemple care să ilustreze acest sens, aflat în opoziție cu sensul principal al lui *întrema*, confirmă părerea lui Sextil Pușcariu (1920–1921: 235, 236), potrivit căruia cele două verbe nu au intrat în relație de antonimie încă din momentul apariției lor; cu alte cuvinte se poate conchide că *a destrăma* și *a întrema* (*întrărma*, *întrăma*) au origini diferite.

După cum rezultă din analiza contextelor în care sunt atestate, *a întrema* și *a destrăma* au devenit antonime pe două căi:

1. prin evoluția metaforică a sensului verbului *a destrăma*. Și aici ne putem gândi la modul similar în care au evoluat sinonimele acestuia (de exemplu *a risipi* este consemnat cu sensul „a destrăma”, dar și cu sensul „a distruge”, cf. DLR IX/R, s.v. *risipi* 1, 4, 5).

2. prin modelarea verbului *a întrema* după *a destrăma* în limba scrisă. Cu sensul „a se închea” „a se forma”, prin opoziție cu *a se destrăma*, verbul *a se întrăma* este înregistrat în opera unor autori din secolele XIX și XX: „Și-n noaptea care-n juru-ți se întramă, Savanții ți-or închide a lumii vamă” (Cotruș, *H.*: 17); „Citind documentele, vedem chiar cum se întramă istoria” (Slavici, *O.* XIV: 231); „Lucrarea lunii cât de îndelungă. Pe cer o clipă să ajungă, Vreme își ia să se întrame, Și tot atâta ca să se destrame” (I. Alexandru, *I. I.*: 158).

IV. CUVÂNT DERIVAT DIN *ÎNTRU* + *ARM*

Revizuiindu-și punctul de vedere referitor la originea lui *întrema*, Sextil Pușcariu formulează alte două ipoteze: 1. cuvântul reprezintă un derivat de la *armă* trecut ulterior, prin disimilarea lui *r* la *întrăma* (Pușcariu 1920–1921: 236,

DA II–I/F–I, s.v. *întrema*). Potrivit lui Sextil Pușcariu, varianta *întrarma* a rezultat prin substituirea prefixului *în-* din *înarma* cu *întru-* (Pușcariu 1920–1921: 236). Teoria este confirmată de prezența variantei etimologice *întrarma* (*întrărma*) în Moldova și Bucovina (Pușcariu 1920–1921: 236). În plan semantic, lingvistul clujean arată că la originea acestei evoluții se află fie o analogie de tip metaforic, fie polisemia radicalului *armă* („armă”, „haine”) în contextul asocierii dintre procesul însănătoșirii și gestul prin care convalescentul se ridică din pat pentru a se îmbrăca. 2. Cuvântul este un derivat de la *arm* „partea de sus a piciorului la animale” < lat. *armus* (Pușcariu 1920–1921: 237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*). Având în vedere asemănarea formală dintre *arm* și *armă*, această etimologie presupune, la nivel formal, aceeași evoluție ca și în cazul lui *armă* (Pușcariu 1920–1921:237).

Pușcariu consideră că a doua ipoteză este mai plauzibilă (Pușcariu 1920–1921: 237, DA II–I/F–I, s.v. *întrema*). În opinia sa, prima ipoteză prezintă inconvenientul de a atribui un caracter abstract motivației aflate la originea evoluției semantice (Pușcariu 1920–1921: 237). În sprijinul celei de a doua ipoteze sunt menționate două cuvinte derivate pe baza aceleiași motivații în română și în maghiară: *a se împicioroga* și *lábadni* „a se pune iar pe picioare”, „a-și veni în fire după o boală” (Pușcariu 1920–1921: 237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*). În virtutea acestui raționament, S. Pușcariu admite posibilitatea ca, inițial, cuvântul să fi fost folosit numai în contexte referitoare la vite (Pușcariu 1920–1921:237, DA, II–I/F–I, s.v. *întrema*).

Ipoteza referitoare la un derivat de la *arm* este preluată de Al. Ciorănescu în CDER (4451).

W. Meyer-Lübke înclină, de asemenea, în favoarea ultimei ipoteze (REW: 661), pe care o evidențiază prin analogie cu alte cuvinte romanice formate de la continuatorii cuvântului latinesc: port. *armões* „brațe și picioare puternice”; vfr. *enarmer* „a înzestra scutul cu chingi”, vfr. *enarmes* „chingi, centuri”, fr. *enlarmer* „a prevedea marginile unei plase, ale unui năvod cu ochiuri”, sp. *enarmorarse* „a se cabra, a se împotrivi, a se răzvrăți” (REW: 661). Sp. *enarmorarse* este reprodus de Joan Corominas numai sub forma *enarmonar* (DCECH II s.v.). Cuvântul este însă considerat obscur, în ceea ce privește etimologia, de către Joan Corominas, care oscilează între ipoteza unui cuvânt împrumutat din franceză, înrudit cu fr. *ars* („spatele cailor” < *armos*) și cu fr. dial. *armon* „pieptar de ham, piept” și ipoteza unei variante alterate a lui *enarbonar*, rezultat din *enarbolar* (DCECH II s.v.). Cu excepția ultimului cuvânt, toți ceilalți termeni neolatini enumerați mai devreme ilustrează, în mod cert, ideea de forță fizică și au ca punct de plecare o motivație similară cu cea care se află la originea cuvântului românesc, ceea ce constituie încă un argument în sprijinul ipotezei lansate de Sextil Pușcariu. Totuși, am putea observa că derivatele verbale din limba franceză – singurele în măsură să furnizeze o bază de comparație solidă pentru cuvântul din română – nu evocă prin semantismul lor, în primul rând legătura cu lat. *armus*. Vfr. *enarmer*, de exemplu, are legătură, mai degrabă, cu sfera semantică a războiului decât cu o parte a corpului omenesc. Din acest motiv el este considerat în FEW (25: 250) un derivat de la continuatorul lat.

armare. Tot în FEW (FEW 25: 251) sunt considerate reminiscențe ale lat. *armare* și celelalte cuvinte pe care W. Meyer-Lübke le pune în legătură cu lat. *armus*. Acest lucru este important, întrucât el ar putea să schimbe perspectiva și asupra etimologiei din limba română.

V. ARGUMENTE ÎN FAVOAREA IPOTEZEI UNUI CUVÂNT DERIVAT DIN *ARMĂ* (*A ARMA*)

În două dintre exemplele discutate în secțiunea a III-a, am observat că sensul cuvântului în discuție este asociat, ca și sensurile cuvintelor din limba franceză, la care ne-am referit mai devreme, cu realități specifice sferei semantice politico-militare. Valoarea semantică de „a întări un popor” sau de „a consolida granițele unui stat” are un caracter învechit (cf. DA II-I/F-I, s.v. *întrema*), ceea ce ne sugerează să urmărim ca pistă pentru elucidarea etimologiei relația semantică dintre *a întrema* și *armă*. Atâta timp cât exemplele pe care sursele limbii literare vechi ni le pun la dispoziție sunt integrate în contextul socio-cultural în care au apărut și sunt valorificate pentru a reconstitui elementele de continuitate din istoria cuvântului, este posibil ca problema pe care o ridică S. Pușcariu, referitoare la caracterul abstract al sensului etimologic, să nu fie decât una aparentă. Pentru analiza noastră, avem în vedere atât utilizările lui *a întrema* (cu variantele arhaice și dialectale *a întrărma*, *a întrăma*), cât și valorile consemnate, de-a lungul timpului pentru cuvântul *a înarma*, care, așa cum arată S. Pușcariu, precedă varianta cu prefixul *întru-*.

V.1. Atestări aflate în legătură cu sfera semantică a războiului:

V.1.1. Contexte care ilustrează sensul „a se înarma”:

„Sultan Mehmet ... *întrarmând* oaste 120.000 de oameni...” (Let. I, 1743, în DA II-I/F-I).

„*întrarmându-să*, va purta oștile înaintea lui” (*Palia* 1582, în DA II-I/F-I).

„Și ciomagu-și *întremă*” (Pann, *P. V.* III, cf. DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 1); „Săteanul... începu la el cu gura și cu un lemn se *întremă*” (Pann, *P. V.* III, cf. DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 1, CADE s.v. *întrema*).

Observăm că în contextele de mai sus sensul „a înarma” este asociat, la nivelul limbii populare, chiar cu varianta *întrema*, ceea ce confirmă faptul că „a înarma” este valoarea semantică de care trebuie să ținem cont pentru stabilirea etimologiei.

V.1.2. Contexte care ilustrează sensul „a se consolida militar sau politic (despre națiuni, biserici sau granițele unei țări)”:

„Și așa Claudie, cu bună vitejia sa iarăși *întramă* puterile împărăției și hotarele ei fără bântuială lăsându-le” (1717–1723, Cantemir, Hr. în Cantemir, O: 1115); „*Întremându-se* ca națiune sau ca stat” (Odobescu, în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 2); „*Întrămătura* besearicei” (*Palia* 1582, în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*).

V.1.3. Contexte care ilustrează sensul figurat „a se întări (moral sau spiritual)”:

„Deci și voi vă *întrarmați* cu această armă” (anul 1643, Varlaam, *Cazania*, în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*).

Observăm că, în acest caz, sensul figurat apare în context religios. Exemplul citat pune în evidență o etapă incipientă a evoluției semantice, în care verbul se află încă în relație sintagmatică cu substantivul *armă*, folosit cu sens figurat.

V.1.4. Contexte care ilustrează sensul figurat „a se întări (moral sau spiritual)”, fără să intre explicit în raport sintagmatic cu *armă*, care, uneori, este substituit de un substantiv abstract:

„*Întrarmându-vă* Domnul cu credința sfinților” (anul 1776, *Mineiul* în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*); „*Întrămându-i* în credința cea dreaptă” (anul 1683, Dosoftei, *Viețile Sfinților*, în DA II-I/F-I s.v. *întrema* 2); „*întrarmându-ne* pre noi cu ceale sfinte și prea puternice rugăciunile prea sfinției tale” (anul 1799, Berechet, Dr. Rom.: 528); „David mă *întrarmadză*” (anul 1683, Dosoftei, *Viețile sfinților*, cf. DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*); „Soarta s-a *întrarmat* asupra-mi” (Pann, E. I, în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*); „Să vă *întrarmez* mai mult asupra unor asemenea împrejurări” (Drăghici, R., în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*.); „Dea Domnul cu ce dragoste am scris noi, cu aceia să cetiți și voi spre *întrămarea* sufletelor voastre” (1651, Psalt., în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 4); „Cu același cuget vă *întrarmați*” (1563–1583, Cod. Vor. în DA II-I/F-I, s.v. *întrarma*). După cum se arată în DA (II-I /F-I, s.v. *întrarma*), în acest din urmă context, *întrarma* alternează cu *îrarma*, care este o variantă rotacizată a derivatului cu prefixul *în-*.

În limbajul creștin ortodox din perioada veche, procedeele stilistice care aveau ca punct de plecare sensul metaforic al cuvântului *armă* trebuie să fi stat la baza unor modele curente de expresivitate și de virtuozitate literară. Că așa stau lucrurile ne-o dovedește un fragment din *Varlaam și Ioasaf*, în care verbul *a înarma* este angrenat în creionarea următorului tablou alegoric extrem de complex și de detaliat: „Și așa îmbrăcându-te în toate hainele duhului și încingându-ți mijlocul cu adevărul și împlătoșându-te în platoșa dreptății și punându-ți în cap coiful mântuirii și picioarele încălțându-ți-le în gătire vestirei celei bune a păcii și luându-ți în mâini pavăza credinței și sabia duhului, care este graiul lui Dumnezeu și de toate părțile *înarmându-te* vitejaște și îngrădindu-te așa cu nădejde ieși împotriva războiului păgânilor”, Varlaam – Ioasaf (1786: 140).

V.1.5. Contexte care ilustrează sensul „a întări fizic sau material”, deja fixat în limbă.

„Putința de a-și mai *întrema* situația lui...atât de zdruncinată” (N. Xenopol, ap. TDRG, cf. DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 4); „Decât să mai pățesc unele ca acestea, mai bine te-oi părăsi pe vreo câteva zile, până ce m-oi mai *întrarma* puțin” (1886, Sbiera, P., în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 4); „După langoare de nu să păzește bolnavul, până să *întramă*, întoarce-l langoarea” (anul 1643, Varlaam, *Cazania* în DA II-I/F-I, s.v. *întrema* 3); „*întremarea* lui în sănătate” (Piscopescu în DA II-I/F-I, s.v. *întrema*); „Biata față începe să se *întremeze* și trupește și sufletește”

(Galaction, *O. V.* în DA II–I/F–I, s.v. *întrema*: 109); „Să se spele și să se *întremeze* cu ceva demâncare” (Galaction, *O. V.* în DA II–I/F–I, s.v. *întrema*: 163).

V.2. Argumente furnizate de regimul verbal

Verbul *a întrema* (*a întrărma*) poate fi atât reflexiv, cât și tranzitiv. În exemplele citate în DA (II–I/F–I, s.v. *întrema* 2, 3), regimul tranzitiv este asociat atât cu sensul „a înarma”, cât și cu sensul „a însănătoși”, care este specific limbii actuale „Le ajută Domnul și-i întramă”; „Acum ea își dădea trudă să întrame un porumbel”. Acest lucru ne determină să ne îndoim de etimologia *întru* + *arm*, întrucât, dacă semantismul lui *arm* ar fi fost punctul de plecare a evoluției, verbul ar fi trebuit să fie, cel mai probabil, numai reflexiv.

V.3. Argumente în favoarea unui cuvânt derivat din *a arma*

După cum rezultă din datele înregistrate în DA I–I/A–B (s.v. *arma*), *a arma* „a înarma” (< lat. *armare*) s-a folosit în româna veche și a fost înlocuit de verbele concurente *a (se) înarma* și *a (se) întrarma*. Din moment ce verbul *a arma* este atestat cu același sens ca și *înarma* (*întrarma*), iar, după cum se știe, în limba română se manifestă mai mult decât în orice altă limbă romanică tendința de înlocuire a verbelor neprefixate cu verbele sinonime derivate cu prefixul *în-* (< lat. *in-*) (ex. *a cerca*, *a încerca*, *a vince*, *a învinge*, *a frânge* în înțelesul de „a birui”, *a înfrânge*), nu credem că pentru a explica apariția lui *a întrema* este nevoie să apelăm la un derivat parasintetic de la *armă*. Astfel, pe teren românesc putem compara, din punct de vedere formal și semantic, evoluția cuvântului românesc *a înarma* cu traseul parcurs de cuvântul înrudit din limba franceză : rom. *a înarma* „a înarma, a întări fizic sau moral” < *în-* + *a arma* „a înarma” (< lat. *armare* „a înarma”); vfr. *enarmer* „a întări un scut” > fr. *en* + *armer* „a înarma” (< lat. *armare* „a înarma”).

CONCLUZII

Fiind vorba de cuvinte susceptibile de a fi asociate în ceea ce privește forma și sensurile, este aparent greu de spus dacă la originea lui *a întrema* au fost *trama*, *armă* (*a arma*) sau *arm*. După cum se știe, toți acești termeni aveau în latină sau în română sensuri proprii sau figurate care puteau să evoce ideea de revigorare (sau de recuperare) morală sau fizică. Totuși, având în vedere analiza semantică a contextelor religioase și militare în care au fost întrebuințate cuvintele *a întrema*, *a întrarma* și *a înarma*, nu credem că este vorba de cuvinte diferite, ci de variantele fonetice ale aceluiași cuvânt. La accepția „a vindeca” trebuie să se fi ajuns mai întâi prin intermediul terminologiei militare care a influențat limbajul religios. În limbajul de cult, *a întrarma* (*a înarma*) era folosit, în mod excesiv, cu sens figurat. Din limbajul religios, este ușor de presupus că termenul s-a răspândit și în limba populară. Prin apariția unor variante fonetice noi, s-au creat condițiile favorabile

pentru accelerarea unor evoluții semantice. Varianta fonetică cea mai recentă nu mai păstrează decât foarte rar sensul etimologic. Ținând cont de trăsăturile semantice, dar și de caracteristicile gramaticale ale cuvântului, este greu să credem că sensul „a se înarma”, „a întări puterea militară a unui stat” al lui *întrema* se putea desprinde din sensul „a (se) vindeca”. Este mai ușor să presupunem că la început a existat un sens mai cuprinzător care poate explica atât accepția „a vindeca, a întări, fizic și moral”, cât și accepția „a se scula în picioare (despre animale)”.

SURSE

- I. Alexandru, I. I. = Ioan Alexandru, *Imnele iubirii*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. București, Cartea Românească, 1984.
- Berechet, Dr. Rom. = Șt. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc. Izvoarele*. Vol. I. Iași, Tip. „Goldner”, conc. Țerek & Caminski, 1933.
- Cantemir, O. = Dimitrie Cantemir, *Opere (Divanul – Istoria Ieroglifică – Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor)*, București, Academia Română / Fundația Națională pentru Știință și Artă (Colecția „Opere fundamentale”), 2003.
- Cotruș, H. = Aron Cotruș, *Horia*, în vol. *Versuri*. Antologie de Ovidiu Cotruș. București, Editura Minerva, 1978, p. 403–428.
- Galaction, O. = Gala Galaction, *Opere V. Romane*, Editura Minerva, București, 1999.
- Slavici, O. XIV = Ioan Slavici, *Opere XIV. Scrieri istorice, etnografice, sociale, economice*, Editura Minerva, București, 1987
- Varlaam – Ioasaf (1786) = Sfântul Ioan Damaschin, *Varlaam și Ioasaf*. București, Editura România Creștină, 1999.

BIBLIOGRAFIE

- Brâncuș, Grigore, 1983, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Giuglea, George, 1988, *Fapte de limbă. Mărturii despre trecutul românesc. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Mihăescu, Haralambie, 1993, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, București, Editura Academiei Române.
- Pușcariu, Sextil, 1920–1921, „Etimologii și notițe lexicografice”, *Dacoromania* I, Muzeului Limbii Române. Conducător Sextil Pușcariu, p. 220–238.
- Russu, I. I., 1981, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Zamfir, Dana-Mihaela, 2005, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, București, Editura Academiei Române.

SIGLE

- CADE = I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gh. Adamescu. București, Editura Cartea Românească, 1926–1931.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densușianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A–Putea)*, București, Socec, 1907–1914.

- CDED I = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționar etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru-Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2002.
- DA = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; Tomul II. Partea I: *F–I*. București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934.
- DCECH II = Joan Corominas, José Antonio Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, vol. II, Madrid, Gredos, 1980–1991.
- DLR IX/R; I/4, D. *Deja – Deținere* = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. Tomul IX. Litera R: Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu, 1975; Tomul I. Partea a 4-a. Litera D, *Deja–Deținere*. Redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă, 2006.
- FEW = Wartburg, Walther von et al., *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes*, tome 25 (refonte du tome premier), *apaideutos-azymus*, publié par Jean-Pierre Chambon, Jean-Paul Chauveau, Bâle, Zbinden Druck und Verlag AG, 1970–2002.
- PEW = Dr. Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I: Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*. Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1905.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winters, 1936.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Edițiunea întâia. Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- TDRG² = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch, 2.*, überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron. [Band I–III]. Otto Harrassowitz. Wiesbaden. I: 1986; II: 1988; III: 1989.

NOUVELLES OBSERVATIONS SUR L'ÉTYMOLOGIE DU VERBE ROUMAIN *A ÎNTREMA*

(Résumé)

Le propos de cet article a été d'éclaircir l'étymologie du mot *a întrema* par la reconstitution de son histoire à l'aide des textes où il est enregistré dès l'époque ancienne. Tous les données fournies par les sources anciennes suggèrent le fait que la racine du mot est en rapport au champ sémantique de la guerre et confirment ainsi l'hypothèse d'un étymon *întrarma*, résultat de *înarma*, par la substitution du préfixe *în-*. Nous avons constaté que le point de départ de l'évolution sémantique a été l'emploi métaphorique des mots *a întrarma* et *a înarma* dans des contextes spécifiques au langage religieux. En tenant compte d'une tendance générale de la langue roumaine, nous considérons qu'à l'origine de *înarma* se trouve le verbe *arma*.

Cuvinte-cheie: etimologie, sens, evoluție semantică, istoria cuvintelor.

Mots-clefs: étymologie, sens, évolution sémantique, histoire des mots.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București
mihmorcov@yahoo.com